

Dialog kultur

V dějinách civilizací docházelo nepochybně k různým podobám vzájemného ovlivňování kultur, ale nikdy až na jedinou výjimku nedošlo k něčemu, co bychom mohli nazvat dlouhodobým rozhovorem kultur. Tu výjimku představuje Evropa. Evropská kulturní, myšlenková i duchovní tradice je založena především na dvojitým pokusu o emancipaci ze světa mýtu formou prudké polemické kritiky. Rozhodující úlohu tu sehrála prorocká tradice starého Izraele na jedné straně a staří řečtí filosofové na straně druhé. V nezbytném zjednodušení lze říci, že šlo o orientaci vůči času a časovosti. Mýtus orientoval člověka na návraty a cyklické napodobování archetypů, tedy na jakýsi mimočasový, „nadčasový“ čas, v němž mělo šanci jen to, co tu už bylo, co se už „jednou“ stalo. Řecký vynález pojmů a pojmovosti chtěl člověka vyprostit z těchto pout tím, že archetypy racionalizoval, tj. zbavil je dějovosti a časovosti a učinil z nich principy, počátky (ARCHAI). Narativita a s ní čas byly zatlačeny do marginálnosti, pokud čas nebyl vůbec eliminován (jako u Eleatů). Filosofickým ideálem se stal vnitřně skloubený, nerozporný pojmový systém, eventuálně pojmová zkratka, myšlenkové schema, připomínající matematickou formuli. Hebrejská tradice naproti tomu narativitu zachovala, ale pronikavě změnila orientaci člověka vůči času a v čase. Zatímco v mýtu se archaický člověk odvracel od budoucnosti jako od nebezpečné propasti zániku a nicoty a tváří se obracel k nadčasovým resp. praminulým archetypům, ve staré židovské tradici se začal naopak prosazovat nový styl života i myšlení, odvracející se od minulosti, kterou člověk nechává za svými zády, zatímco budoucnosti hledí statečně a dokonce s důvěrou a nadějí tváří v tvář. Tato nová orientace vedla nejenom k novému ocenění času jako přicházejících jedinečných příležitostí, na které je třeba osobně odpovědět, ale tím také ke vzniku dějinného myšlení a ergo i opravdových dějin. Každá z obou stran tak byla jiným způsobem připravena i nepřipravena k historickému setkání, které trvá až dodnes asi půl třetího tisíce let. Toto setkání bývá označováno jako synkreze, ale za lepší pojmenování lze považovat dialog.

(Praha, 940505-1.)